

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

המחלקה לפיקוח תקציבי

נתונים על התחזקות השקל ועל יצוא הסחורות והשירותים

מוגש לוועדת הכספים

כ"ט בטבת תשע"ח

16 בינואר 2018

כתיבה: ויקטור פתאל, כלכלן

אישור: עמי צדיק, מנהל המחלקה לפיקוח תקציבי

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 8240 640 - 02

פקס: 6103 649 - 02

www.knesset.gov.il/mmm

מסמך זה הוכן לקראת דיון ב-17 בינואר 2018 בוועדת כספים בנושא "הצגת מסקנות הצוות לחיזוק כושר התחרותיות של התעשייה הישראלית". במסמך מובאים נתונים על השינויים בשער החליפין של השקל מול מטבעות הסחר העיקריים של ישראל ומטבעות נוספים ונתונים על השינויים ביצוא הסחורות והשירותים.

1. מגמת התחזקות השקל

1.1. השינוי בשער השקל

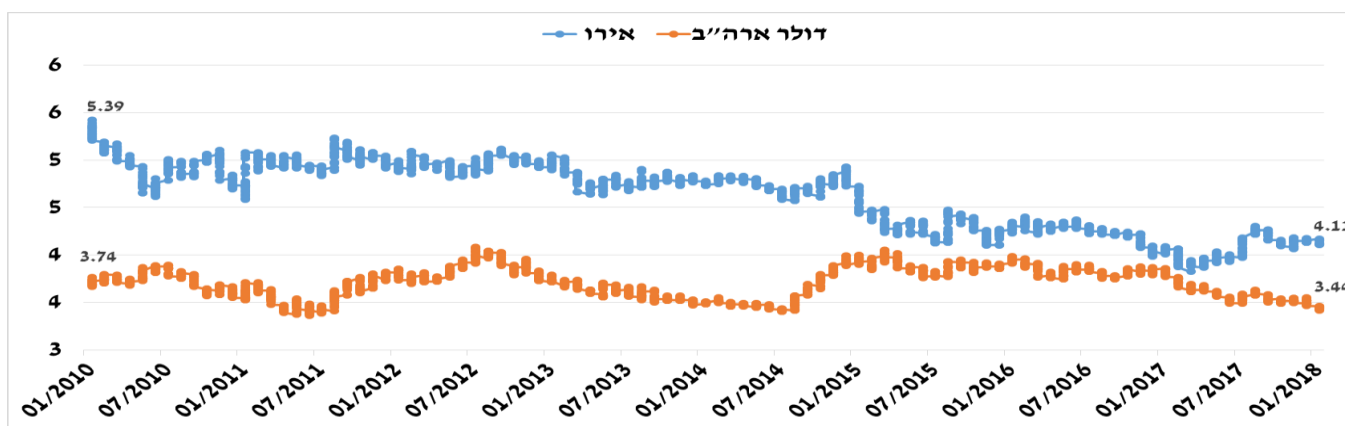
בלוח 1 להלן מוצגים שערי החליפין של השקל מול מטבעות הסחר העיקריים של ישראל (דולר, אירו ושוטרלינג) ומול מטבעות מדינות הדומות לישראל (כלכלות פתוחות וקטנות כגון שבדיה, נורבגיה ודנמרק).

לוח 1 – השינוי בשער השקל מול מטבעות אחרים בשנתיים האחרונות¹

תאריך	דולר ארה"ב	אירו	לירה שטרלינג	כתר שבדי	כתר נורווגי	כתר דני
12/01/2016	3.9420	4.2735	5.6866	0.4620	0.4426	0.5727
12/01/2017	3.8250	4.0733	4.6984	0.4287	0.4496	0.5479
12/01/2018	3.4150	4.1198	4.6268	0.4287	0.4268	0.5532
שינוי 1/18-1/16	-13.4%	-3.6%	-18.6%	-7.2%	-3.6%	-3.4%
שינוי 1/18-1/17	-10.7%	1.1%	-1.5%	0.0%	-5.1%	1.0%
שינוי מתחילת 2017	-11.5%	2.8%	-2.4%	1.9%	-4.1%	2.6%

מנתוני הלוח עולה כי בשנתיים האחרונות השקל התחזק מול כל המטבעות שנבדקו. מטבעות הסחר הבולטים של ישראל אל מול השקל, הדולר, האירו והלייט - נחלשו לעומת השקל ב-13.4%, 3.6% ו-18.6% בהתאמה. בבחינת השקל מול האירו, חלה מגמה מעורבת והאירו התחזק ב-2017. מתחילת 2017 התחזקות השקל הינה מול חלק מהמטבעות, אולם התיסוף המשמעותי ביותר חל מול הדולר (11.5%), שהינו מטבע סחר עיקרי של ישראל. בתרשים 1 להלן התפתחות שער החליפין של השקל לעומת הדולר והאירו מינואר 2010 ועד 12 בינואר 2018.

תרשים 1 – שערי חליפין של השקל לעומת הדולר והאירו (ינואר 2010 עד ינואר 2018, שקל=1)²

מהנתונים בתרשים עולה כי מינואר 2010 חל ייסוף בשקל הן מול הדולר והן מול האירו. כך, שער השקל עמד בינואר 2010 על כ-3.74 שקל לדולר וכיום הוא עומד על 3.44 שקל לדולר (ייסוף בשיעור של כ-24%), ושער השקל עמד בינואר 2010 על 5.39 שקל לאירו וכיום הוא עומד על 4.11 שקל לאירו (ייסוף בשיעור של כ-9.3%).

¹ בנק ישראל, [שערי חליפין](#), כניסה: 15 בינואר 2018.

² בנק ישראל, [שערי חליפין](#), כניסה: 15 בינואר 2018.

1.2. השלכות עיקריות של התחזקות השקל

להתחזקות השקל יש השלכות מורכבות ולעתים סותרות על המשק הישראלי, ובעיקר על התעשייה הישראלית. להלן תיאור קצר של השפעת התחזקות השקל על היבואנים ועל היבואנים בטווח הקצר.

תיסוף המטבע המקומי עשוי להביא לירידה ברווחיות היבואנים, שכן הם מקבלים את התמורה במטבע-חוץ, ואילו חלק ניכר מהוצאותיהם, כמו שכר עבודה, נקוב בשקלים. מנגד, חלק מהוצאותיהם נקוב במטבע-חוץ, למשל רכישת חומרי גלם ומכונות וציוד, ועל כן חלק מההשפעה מתקזז. ההשפעה על היבואנים הפוכה – רכישת המוצרים והשירותים היא במטבע-חוץ, ואילו התמורה ברובה בשקלים, ועל כן התחזקות השקל עשויה להשפיע לחיוב על רווחיותם. מנגד, חלק מהוצאותיהם נקוב בשקלים, למשל שכר עבודה, ועל כן חלק מההשפעה מתקזז.

לוח 2 להלן מתאר את השפעת התחזקות השקל על רווחיות הסקטור העסקי.

לוח 2 – השפעת התחזקות השקל על רווחיות הסקטור העסקי בטווח הקצר

מכירות במט"ח	מכירות בש"ח	רכישות / מכירות
ירידה בשיעור הרווחיות. ההשפעה בעיקר על יבואנים, בתלות ביכולתם לשנות את המחיר ובמשקל הערך המוסף המקומי ³	אין השפעה ישירה על שיעור הרווחיות	רכישות בש"ח
ההשפעה תלויה בשיעור ההבדלים בין מטבעות-החוץ שבהן נערכות העסקאות	גידול בשיעור הרווחיות. ההשפעה בעיקר על יבואנים וחברות הרוכשות תשומות במטבע-חוץ ומוכרות תפוקות בשקלים, כגון חברות תקשורת	רכישות במט"ח

2. יצוא סחורות ושירותים

לוח 3 להלן מציג את נתוני יצוא הסחורות בארבע השנים האחרונות.

לוח 3 – יצוא הסחורות בשנים 2014-2017 (במיליוני דולרים)⁴

שנה	חקלאות, ייעור ודיג	תעשייה, כרייה וחציבה ללא יהלומים מעובדים	אחר	עיבוד יהלומים	מסחר סיטוני ביהלומים	החזרות יצוא	סה"כ ללא אניות, מטוסים ויהלומים	סך הכול
2014	1,392	47,025	3	6,285	3,065	105	47,855	57,667
2015	1,168	45,284	1	4,997	2,201	116	45,974	53,534
2016	1,151	43,758	4	4,703	2,704	132	44,609	52,188
2017	1,188	45,195	11	4,493	2,233	119	45,776	53,000
שינוי מצטבר	-14.7%	-3.9%	-	-28.5%	-27.1%	-	-4.3%	-8.1%
שינוי 2015-14	-16.1%	-3.7%	-	-20.5%	-28.2%	-	-3.9%	-7.2%
שינוי 2017-15	1.7%	-0.2%	-	-10.1%	-1.5%	-	-0.4%	-1.0%
שינוי 2017-16	3.2%	3.3%	169%	4.5%	17.4%	-	2.6%	1.6%

³ ערך מוסף מקומי הוא מרכיב שכר העבודה והרווח בייצור המקומי, כלומר התפוקה ללא מרכיבי היבוא.

⁴ הלמ"ס, [הודעה לתקשורת – סחר החוץ של ישראל](#), חודשים שונים, נתונים מקוריים, כניסה: 15 בינואר 2018.

מנתוני הלוח עולה כי בשנים 2014-2017 חלה ירידה ביצוא הסחורות בשיעור של כ-8.1%. בניכוי אניות, מטוסים ויהלומים, חלה ירידה בשיעור של 4.3%. עם זאת, ניתן לראות שבשנת 2015 לעומת 2014 חלה ירידה חדה ביצוא כלל הסחורות, אשר בגינה (אך לא רק) חלה ירידה בכל התקופה הנבחנת. כמו כן, מהנתונים עולה שבשנים 2017-2015 חל קיפאון ביצוא הסחורות, לצד ירידה ביצוא עיבוד מסחר יהלומים.

בשנת 2017 משקל יצוא תעשייה, כרייה וחציבה מסך יצוא הסחורות עמד על 85.3% (לעומת 81.5% ב-2014), משקל יצוא עיבוד ומסחר ביהלומים עמד על 12.7% (לעומת 16.2% ב-2014) ומשקל יצוא חקלאות, ייעור ודיג עמד על 2.2% (לעומת 2.4% ב-2014).

לוח 4 להלן מציג את נתוני יצוא שירותים החל מ-2013 ועד לאוקטובר 2017. בסוגריים מצוינים שיעורי השינוי.

לוח 4 – יצוא שירותים בשנים 2013-2017 (במיליוני דולרים, בסוגריים: שיעור שינוי)⁵

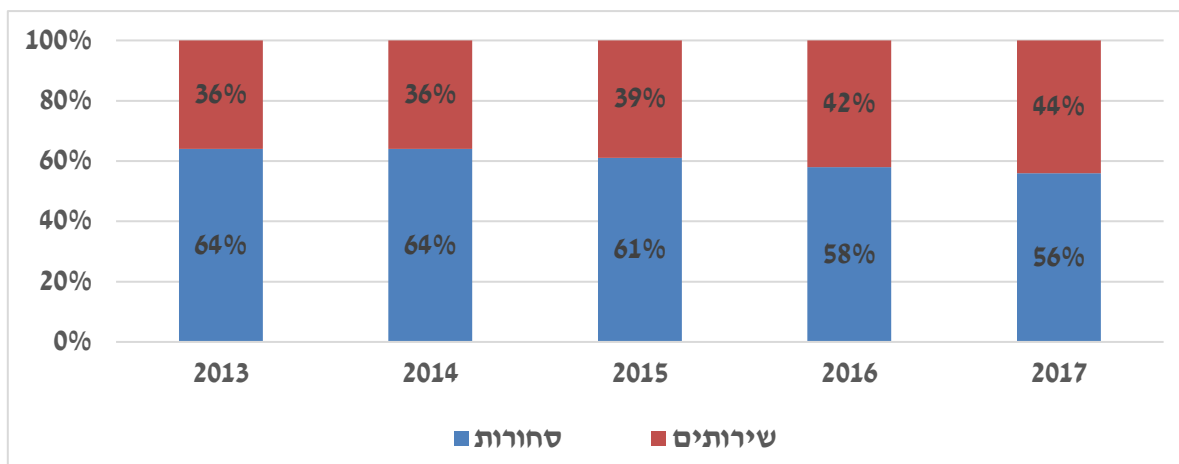
שנה	סך הכול	חברות הזנק	סך הכול	שירותים של
				ענפי הייטק (ללא הזנק)
2013	34,972	2,366	32,607 (8.4%)	14,066
2014	35,830 (+2.5%)	497 (-79.0%)	35,333 (2.7%)	16,431 (+16.8%)
2015	36,825 (+2.8%)	528 (+6.2%)	36,297 (5.5%)	17,724 (+7.9%)
2016	40,003 (+8.6%)	1,699 (+221.7%)	38,304	19,755 (+11.5%)
ינואר-אוקטובר 2016	32,127	1,351	30,776	15,702
ינואר-אוקטובר 2017	35,498 (+10.5%)	1,476 (+9.2%)	34,021 (+10.5%)	17,086 (+8.8%)
שנה	שירותים עסקיים	תיירות	תחבורה	ביטוח וממשלה
2013	22,307	5,730	4,520	52
2014	25,173 (+12.8%)	5,766 (+0.6%)	4,347 (-3.8%)	47 (-10.6%)
2015	26,422 (+5.0%)	5,794 (+0.5%)	4,024 (-7.4%)	57 (+22.6%)
2016	28,964 (+9.6%)	5,722 (-1.2%)	4,732 (+17.6%)	51 (-10.5%)
ינואר-אוקטובר 2016	23,077	4,732	2,927	41
ינואר-אוקטובר 2017	25,092 (+8.7%)	5,458 (+15.3%)	3,437 (+17.4%)	35 (-14.6%)

מנתוני הלוח עולה כי בחודשים ינואר-אוקטובר 2017 מול התקופה המקבילה אשתקד, עלה סך יצוא השירותים ב-10.5%. בשנים 2013 עד 2016 עלה יצוא השירותים בשיעור מצטבר של כ-14.4%, זאת לעומת ירידה בשיעור של כ-8.1% ביצוא הסחורות בשנים 2014 עד 2017 (ראו לוח 3 לעיל). ניתן לראות כי בתקופה הנבחנת יצוא השירותים עלה בהתמדה בכל שנה, בעיקר בגין הגידול המהיר יחסית בשירותים עסקיים (בעיקר הייטק). בנוסף, יצוא חברות הזנק נתון לתנודתיות גבוהה במהלך השנים.

בתרשים 2 להלן נתונים על משקל יצוא הסחורות והשירותים מסך היצוא בשנים האחרונות.

⁵ הלמ"ס, [הודעה לתקשורת – יצוא שירותים אוקטובר 2010](#), חודשים שונים, נתונים מקוריים, כניסה: 16 בינואר 2018.

תרשים 2 – משקל יצוא סחורות ושירותים בשנים האחרונות⁶

מהנתונים בתרשים עולה כי משקל יצוא השירותים עלה מ-36% בשנת 2013 לכ-44% בשנת 2017, מדובר בגידול מהיר מאוד הנובע בעיקר בגין הגידול בשירותים עסקיים בשנים אלו (בעיקר הייטק) ובקיפאון היחסי ביצוא הסחורות. ייתכן כי התחזקות השקל בשנים אלו הובילה להתמקדות של המשק בענפים בהם קיימים יתרונות תחרותיים גבוהים, כגון ענף השירותים העסקיים (עלייה בשיעור של כ-8.8% בשנים 2013 עד 2017, כמוצג בלוח 4 לעיל) וחברות הזנק (עלייה של כ-9.2%), תוך קיפאון והתכווצות ענפים בהם אין למשק הישראלי יתרונות תחרותיים, כגון התעשייה המסורתית וענף יהלומים (ירידה בשיעור של כ-28% ביצוא בשנים 2013 עד 2017, כמוצג בלוח 3 לעיל).

התחזקות השקל בשנים האחרונות והקיפאון ביצוא הסחורות מציב דילמה בפני קובעי המדיניות בין שתי אפשרויות עיקריות (או שילוב ביניהן):

- **המשך ההתערבות בשוק המט"ח** במטרה למתן את התחזקות השקל (באמצעות רכישת מט"ח על-ידי בנק ישראל ואמצעים נוספים⁷);
- **יישום מדיניות לשיפור כושר התחרותיות של המשק הישראלי**, כך שיוכל להתמודד בשווקים למרות התחזקות השקל (כגון תוכנית נטו תעשייה של הממשלה⁸).

⁶ הלמ"ס, [מצגת חשבונות לאומיים 2017](#), 31 במרס 2017.

⁷ להרחבה ראו: ויקטור פתאל, איתמר מילרד, השלכות התחזקות השקל על המשק וניתוח כלי מדיניות, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מרס 2017.

⁸ משרד האוצר, [תכנית "נטו תעשייה"](#), 4 בינואר 2018.